

Archeologische Werkgroep Leidschendam-Voorburg

Jaarverslag 2012

Programma van activiteiten 2013 en 2014

Het bestuur van de vereniging AWLV is sinds de algemene ledenvergadering van 16 mei 2012 als volgt samengesteld:

dhr. C.A. van der Brugge	voorzitter
dhr. mr R.L. Hirschel	secretaris
mevr. drs J. Hees	penningmeester
mevr. drs A.E. Oostdijk	lid
mevr. ir T. Kiers	lid

I. ALGEMEEN

Algemeen

Het jaar 2012 is voor onze werkgroep een betrekkelijk rustig jaar geweest. Dat geldt in het bijzonder als je kijkt naar het aantal malen dat we met een ploeg, bepakt en gezakt, naar sporen uit het verleden gingen zoeken. Dat gebeurde dit jaar echter bijna niet en dat is voor onze archeologische werkgroep nog steeds even slikken.

Het meest fascinerende werk van de archeologie, zeker voor de amateurs, is toch het graven met als beloning een vondst. Door Europese wetgeving is graven in archeologisch interessante gebieden nog enkel voorbehouden aan organisaties waar professionele archeologen het bodemonderzoek verrichten. Dit is een ontwikkeling die onze Archeologische Werkgroep Leidschendam-Voorburg altijd van harte heeft ondersteund. Je moet er niet aan denken dat een willekeurige schatgraver met zijn metaaldetector alle sporen vernielt en alleen uit is op eigen gewin. Bij het tv-programma "Tussen kunst en kitsch" kwam dat recent nog eens pijnlijk aan de orde. Aan de andere kant is zo wel een flink deel van de romantische kant van onze hobby onmogelijk geworden en moeten wij onze doelen bijstellen. Natuurlijk zijn we bereid om de professionals te helpen, maar van die kant is de vraag naar ons niet groot. Daarom is het toch heel bijzonder dat er elke week in onze werkruimte weer leden bezig zijn met het verwerken van bodemvondsten zonder dat men er zelf een schop voor in de bodem hoeft te zetten. Onder leiding van ervaren werkgroepleden worden de vondsten geanalyseerd en gecatalogiseerd. Tot slot leidt een dergelijk onderzoek in bepaalde gevallen tot een publicatie.

Voorlopig is er nog heel veel werk te doen, zeker met het depot uit Leidschendam voor ogen. Daarom gaan we in 2013 starten met het archeologische onderzoek rond molen De Salamander. Toen de wijk De Rietvink (1990) werd ontwikkeld, heeft men de molen verplaatst en heeft er een opgraving plaatsgevonden. Ook deze vondsten zijn tot nu toe nog niet verwerkt.

Bestuurlijke zaken

De algemene ledenvergadering op woensdag 16 mei telde 15 aanwezigen. Na afloop heeft Jeroen van Zoolingen een boeiende lezing gehouden over een havenplaats uit de Romeinse tijd bij Goedereede. Het bestuur is vijfmaal formeel in vergadering bijeen gekomen. Daarnaast is er regelmatig in kleine kring overlegd.

Dit jaar is gestart met een tweemaandelijks overleg met de regioarcheologe. Wij hebben vier maal met elkaar vergaderd.

Door het bestuur zijn traditiegetrouw in maart en september de veldwerkleidersbijeenkomsten die door de afdeling Den Haag en omstreken van de AWN worden georganiseerd, bijgewoond.

Ook de landelijke Reuvensdagen in Ede zijn bezocht.

De secretaris heeft namens de werkgroep zitting in een commissie van de gemeente Leidschendam-Voorburg die zich onder leiding van de betrokken wethouder van cultuur bezighoudt met de uitvoering van het masterplan van de gemeente inzake het visualiseren van Forum Hadriani. In 2012 is een belangrijke stap gezet met de onthulling van het hoofdbaken aan de Prinses Mariannelaan en vijf stadsbakens in Park Arentsburgh. De verwachting is dat in 2013 het masterplan geheel zal zijn uitgevoerd. Een ander lid van het bestuur heeft namens de werkgroep zitting in het project Wiki TOEN Leidschendam-Voorburg van de bibliotheek.

Door het Erfgoedhuis Zuid-Holland is een Netwerkdag georganiseerd over de vrijwilliger als erfgoedambassadeur. Ook op deze dag is de werkgroep vertegenwoordigd geweest.

Gebouw

Ondanks dat er ook in 2012 weer sprake was van brandschade in de onderdoorgang naast de werkruimte en er weer tweemaal een met draad versterkte ruit met grof geweld is vernield, voldoet het gebouw nog steeds goed voor het doel waarvoor wij het gebruiken.

De AWLV wordt bij het overleg met Vereniging van Eigenaren (VvE) vertegenwoordigd door Martin van Rijn en onze voorzitter Kees van der Brugge.

Overige zaken

Door enkele leden wordt de bibliotheek gecatalogiseerd. In het afgelopen jaar zijn er ook weer diverse publicaties aangeschaft dan wel ontvangen die dankbaar worden gebruikt bij de vondsverwerking.

In de werkruimte hebben 2 lezingen plaatsgevonden die waren georganiseerd door de AWN-afdeling Den Haag en omstreken. Ook de Archeologische Avond als vervanging van de Archeologische Dag en de algemene ledenvergadering van die afdeling hebben in de werkruimte plaatsgevonden.

Het ledenaantal is ongeveer gelijk gebleven. Aan het eind van 2012 had de vereniging 69 leden en donateurs.

Het hoofdbaken van Forum Hadriani aan de Prinses Mariannelaan in Voorburg (foto: Ot Douwes)

II. DE ARCHEOLOGISCHE KERNACTIVITEITEN

1. Onderzoek en begeleiding in het veld

a. Onderzoek

Waarneming Damlaan 1 Leidschendam

Bij de start van de bouw van een zestal appartementen op de hoek van de Damlaan en het Damplein hebben we met dank aan Lauren Bruning, onze regioarcheologe, begin maart een waarneming kunnen verrichten. Bij het grondwerk werd allereerst een liftput gegraven van 5 bij 5 m met een diepte van 1,50 m, haaks op de Damlaan. Tot 1,50 m diepte was de grond verstoord met bouwpuin. Het stonk niet, waarschijnlijk was er geen sprake van verontreiniging. Een scherpe begrenzing richting Damplein, ook weer haaks op de Damlaan, leverde een totaal ander beeld op: een strook van 1,20 bij 5 m op ongeveer 1 m diepte bestond uit grijs zand met schelpen (marien). Het leek een niet verstoorde, stevige laag. Deze was afgedekt met ruim 1 m ophoogzand. De wand ophoogzand stortte helaas vrij snel in wegens instabiliteit, mogelijk werd dit proces versneld door het snel opkomende grondwater.

b. Begeleiding

De werkgroep is door de regioarcheologe gevraagd om enkele werkzaamheden archeologisch te begeleiden.

In juli en augustus hebben leden van de AWLV op meerdere plaatsen in Voorburg bodemversturende werkzaamheden begeleid. Bram van den Band en Hans Ooms hebben de rioleringswerkzaamheden aan de Prins Bernhardlaan en de Paradijsstraat in de gaten gehouden, waar overigens geen bijzonderheden zijn aangetroffen. Martin van Rijn en Hans Ooms hebben de sloop van boerderij 'Nooit Gedacht' aan het Oosteinde 63 begeleid. In verband met ernstige verontreiniging moest hier eerst een bodemsanering plaatsvinden, waardoor een deel van de grond niet meer kon worden onderzocht. Op het terrein zijn enige ijsselsteentjes aangetroffen, waaronder een met een 19de-eeuwse graffito.

Ijsselsteentje met graffito uit 1870 (foto: Martin van Rijn)

2. Vondstverwerking

Tijdens de werkavonden is door een enthousiaste groep verder gewerkt aan het materiaal van de opgraving (2000) bij een boerderij aan de Noortheylaan. Inmiddels zijn alle vondstgroepen op het leer na bekeken. In de Nieuwsbrief zijn ook dit jaar enkele raadselachtige of bijzondere vondsten gepubliceerd. Daarop zijn diverse reacties binnengekomen. Inmiddels is het manuscript bijna drukklaar.

De betrokken groep is daarna verder gegaan met het determineren van een grote hoeveelheid materiaal uit Forum Hadriani dat door particulieren is gevonden op de stort bij de laatste opgravingen van de Universiteit van Amsterdam in 2007/2008. Daarna is nog een oud vondstcomplex uit Forum Hadriani onder handen genomen.

Helaas zijn de rapporten over de oude onderzoeken aan de Rodelaan en op het voormalige terrein van Scouting Orion aan het Veurselaantje nog steeds niet gereedgekomen.

Op de werkavonden zijn zo'n 8-10 leden aanwezig.

III. VOORLICHTING EN EVENEMENTEN

1. Gegeven lezingen en lessen

Er zijn dit jaar geen lezingen gegeven, noch archeologielessen verzorgd.

2. Evenementen

Het jaar 2012 stond voor een groot deel in het teken van visualisatieprojecten en projecten die aanhaakten bij de Romeinse geschiedenis van de gemeente. Hoewel wij niet bij alle projecten direct waren betrokken, willen wij toch een opsomming geven.

Op donderdag 26 januari werd het stadsbaken over de Vlaardingencultuur in de wijk Prinsenhof onthuld. Bij die gelegenheid hebben onze secretaris en wethouder Peter van Ostaijen een toespraak gehouden.

Woensdag 21 maart was in de wijk Rietvink aan de Watermolensingel de onthulling van de zogenaamde Romeinse boten, speelobjecten, vrijelijk geïnspireerd door schepen die ooit door het Kanaal van Corbulo zouden kunnen hebben gevaren. Ter plekke is bij de inrichting van de groenstrook aangegeven waar het Kanaal van Corbulo heeft gelopen. Er ligt ook een gedenksteen.

Donderdag 21 juni was de langverwachte onthulling van het hoofdbaken voor Forum Hadriani aan de Prinses Mariannelaan en van de vijf stadsbakens in Park Arentsburch.

Zaterdag 23 juni heeft de werkgroep een stand bemand bij de feestelijke opening van het nieuwe Damplein in Leidschendam. Aan de bezoekers werd informatie gegeven over archeologie in de gemeente in het algemeen en het Kanaal van Corbulo, dat ter plekke was aangetroffen, in het bijzonder.

Op Open Monumentendag, zaterdag 9 september 2012, heeft de werkgroep traditiegetrouw een stand bemand bij de Oude Kerk in Voorburg. In het kader van het thema van deze 26^e Open Monumentendag "Groen van Toen" zijn er twee rondleidingen gegeven over Forum Hadriani door Park Arentsburch.

Woensdag 15 augustus was ten slotte de feestelijke opening van de gerenoveerde speelplek in Park Vreugd en Rust. Deze speelplek is omheind als ware het een Romeins fort met wachttorens en een poort.

3. Tentoonstelling

Als begeleidende activiteit bij de onthulling van het stadsbaken over de Vlaardingencultuur had de werkgroep een kleine tentoonstelling ingericht in de bibliotheek in Leidschendam met vondsten van de Vlaardingencultuur die waren aangetroffen aan de Frekeweg in Leidschendam en bij de bouw van het Diaconessenhuis in Voorburg. Deze tentoonstelling was de maanden januari en februari voor het publiek te bezichtigen.

Hans Ooms bij de vitrine met steentijdvondsten van de Frekeweg in de bibliotheek in Leidschendam (foto: Joanneke Hees)

4. Publicaties

Publicaties van de AWLV zelf

De Nieuwsbrief van de AWLV is dit jaar 3 keer uitgekomen. Mede dankzij verspreiding per e-mail wordt een doelgroep bereikt die aanzienlijk ruimer is dan alleen de leden van de AWLV. Het aantal digitale abonnees bedraagt thans 181.

Publicaties over archeologie en archeologisch onderzoek met een relatie tot het werkterrein van de AWLV

Ook in 2012 is er veel aandacht in de kranten voor Forum Hadriani en het Kanaal van Corbulo. Daarnaast is er aandacht voor een tentoonstelling over de Steentijd in de bibliotheek in Leidschendam en voor diverse visualisatieprojecten.

a. Krantenartikelen

20 januari	www.deweekkrant.nl : <i>Geschiedenis op straat: 9de stadsbaken.</i>
20 januari	www.midvliet.com : <i>Project 'Geschiedenis op straat' voltooid: Negen stadsbakens geplaatst.</i>
21 januari	www.hetkrantje-online.nl : <i>Stadsbaken Prinsenhof komt eraan.</i>
23 januari	www.voorburginsite.nl : <i>Twee houten boten refereren aan Romeins verleden.</i>
25 januari	Het Krantje: <i>Laatste Stadsbakens onthuld.</i>
26 januari	www.voorburginsite.nl : <i>Negende historische stadsbaken sluit de serie af.</i>
26 januari	www.midvliet.com : <i>Het negende Stadsbaken in Leidschendam-Voorburg.</i>
1 februari	Het Krantje: <i>Laatste Stadsbakens.</i>
2 februari	Voorburgse Courant/Leidschendammer: <i>Kanaal van Corbulo verbond zijrivier van de Maas met zijrivier van de Rijn.</i>
9 februari	Voorburgse Courant/Leidschendammer: <i>Nieuw onderwijspakket 'Forum Hadriani in de brugklas'.</i>
9 februari	Voorburgse Courant/Leidschendammer: <i>De ontdekkingen in de Rietvinkpolder vormen bewijs.</i>
16 februari	Voorburgse Courant/Leidschendammer: <i>Kanaal van Corbulo: de meest recente opgravingen.</i>
22 februari	Het Krantje: <i>Archeologische vondsten te zien.</i>
23 februari	Voorburgse Courant/Leidschendammer: <i>Kanaal van Corbulo: nog genoeg uitdagingen voor de toekomst.</i>
23 februari	Voorburgse Courant/Leidschendammer: <i>Expositie vondsten Vlaardingens-cultuur.</i>
24 februari	Haags Nieuwsblad: <i>Speciale vondsten getoond in de bieb.</i>
28 maart	Het Krantje: <i>Romeinse boten onthuld.</i>
11 april	Het Krantje: <i>Op zoek naar het Kanaal van Corbulo. Oude en nieuwe ontdekkingen uit 25 jaar archeologisch onderzoek in Leidschendam-Voorburg.</i>
31 mei	Het Krantje: <i>Romeins midzomerfeest.</i>
31 mei	Voorburgse Courant/Leidschendammer: <i>Romeins Midzomerfeest.</i>
6 juni	Het Krantje: <i>Fietstocht langs moord en doodslag.</i>
7 juni	Voorburgse Courant/Leidschendammer: <i>Fietsen langs moord en doodslag in de gemeente.</i>
12 juni	www.voorburginsite.nl : <i>Forum Hadriani in beeld op 14 manshoge panelen.</i>
12 juni	AD/Haagsche Courant: <i>Romeins feest op Damplein.</i>
13 juni	Het Krantje: <i>Knalfeest opening nieuwe Damplein.</i>
15 juni	De Telegraaf: <i>Romeins inkijkje.</i>
20 juni	Het Krantje: <i>Forum Hadriani in beeld gebracht.</i>
20 juni	Het Krantje: <i>Officiële opening Nieuwe Damplein.</i>
21 juni	Voorburgse Courant/Leidschendammer: <i>Feest op Damplein.</i>
22 juni	AD/Haagsche Courant: <i>Stadsbakens leggen de Voorburgse geschiedenis van Forum Hadriani bloot.</i>

- 27 juni Het Krantje: *Nieuwe Damplein stampvol.*
- 27 juni Het Krantje: *Beeld van Forum Hadriani.*
- 28 juni Voorburgse Courant/Leidschendammer: *Damplein en parkeergarage feestelijk geopend.*
- 28 juni Voorburgse Courant/Leidschendammer: *Het enige echte plein van de gemeente feestelijk geopend.*
- 28 juni Voorburgse Courant/Leidschendammer: *Forum Hadriani in beeld gebracht in Voorburg.*
- 8 augustus AD/Haagsche Courant: *Een bijzondere band. Nieuwsgierige archeologen luieren liever niet bij het zwembad.*
- 15 augustus Het Krantje: *Kinderen krijgen Romeinse speelplek.*
- 16 augustus Voorburgse Courant/Leidschendammer: *Romeinse speelplek.*
- 22 augustus Het Krantje: *Romeinse speelplaats.*
- 8 september Voorburgse Courant/Leidschendammer: *Programmakrant Open Monumentendag 2012.*
- 19 december Het Krantje: *Jaaroverzicht 2012.*

b. Overige publicaties

- T. Buijtendorp, 'Forum Hadriani beproefd', *Westerheem* 1, jaargang 61 – februari 2012, 6-10.
- J. Coenraads, 'Nieuwsbrief AWLV nr. 31, januari 2012 (Afd. 7 – AW Leidschendam-Voorburg)', *Westerheem* 2, jaargang 61 – april 2012, 184.
- J. Coenraads, 'Nieuwsbrief AWLV nr. 32, mei 2012 (Afd. 7 – AW Leidschendam-Voorburg)', *Westerheem* 4, jaargang 61 – augustus 2012, 280-281.
- J. Coenraads, 'Nieuwsbrief AWLV (Afd. 7 – Den Haag e.o.)', *Westerheem* 6, jaargang 61 – december 2012, 456-457.
- S.-J. Nogarede, 'Archeologiestudenten vinden drieduizend jaar oud bronzen bijltje', *Kwadrant* 2, jaargang 30, 2012, 10-12 (overgenomen van <http://nieuws.leidenuniv.nl>).

IV. PROGRAMMA VAN ACTIVITEITEN IN 2013 – 2014

Voor de periode 2013 – 2014 zal het accent liggen op de volgende activiteiten.

- a. Het op verzoek van de regioarcheoloog doen van waarnemingen en het uitvoeren van kleinschalige archeologische onderzoeken al dan niet op terreinen die door het bevoegde gezag zijn vrijgegeven. Dankzij in het verleden opgebouwde contacten zal en kan waar nodig worden samengewerkt met beroepsmatig werkzame archeologen zowel bij eigen projecten als bij projecten van derden.
- b. De AWLV zal actief blijven bijdragen aan het historisch informatiepunt TOEN, onder meer in de diverse werkgroepen die zijn ingesteld.
- c. Aan een eigen website wordt nog volop gewerkt. De plannen hebben wel vertraging opgelopen mede door wijzigingen in de website van de landelijke vereniging waaraan wij wilden aanhaken.
- d. Er zal een bijdrage worden geleverd aan Open Monumentendag die in 2013 in het teken staat van het thema “Macht en pracht”.
- e. Het overdragen van vondsten aan de provincie met inbegrip van de documentatie. Dit betreft een meerjaren project.
- f. Het redden van tekeningen die door lekkages waterschade hebben opgelopen.
- g. Uitbrengen van rapporten over de opgravingen Rodelaan en Veurselaantje/Orion en een publicatie over de opgraving in 2000 bij een boerderij aan de Noortheylaan. Het uitbrengen van deze rapporten en de publicatie vergt aanzienlijk meer tijd dan aanvankelijk voorzien.
- h. Het verwerken van de vondsten van de opgraving van molen De Salamander in Leidschendam en het publiceren van de resultaten.
- i. Het verwerken van de vondsten van de opgraving van Herenstraat 1 in Voorburg en het publiceren van de resultaten.
- j. Het in samenwerking met Buro de Brug uit Amsterdam mede-organiseren van een minisymposium over Forum Hadriani wanneer het AAC-boek over de laatste opgravingen van Forum Hadriani zal uitkomen.
- k. Continueren tweemaandelijks overleg met de regioarcheoloog.
- l. Participeren in het overleg over het Limesknooppunt Leiden.
- m. In samenwerking met het Stadsmuseum verzorgen van rondleidingen door Park Arentsburgh.